

*Д'яконова І.І.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту,
Ашурбєкова А.А.,
аспірант кафедри менеджменту,
Українська академія банківської справи Національного банку України*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ І КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. У ринковій економіці банківські установи виконують роль фінансових посередників. Цей статус дає їм змогу залучати значні суми вільних грошових коштів та заощаджень, і перетворювати їх в капітал вкладаючи у різні види доходних активів. Специфікою банківської діяльності є те, що банк оперує переважно залученими коштами, тобто чужими грошима, найбільшу частину яких складають ресурси залучені з депозитних джерел. В наш час не існує єдиного визначення терміну «депозитні ресурси» та комплексної їх класифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління депозитними ресурсами комерційних банків, досліджувалися в теоретичних та практичних розробках провідних учених економістів як України, так і світу. Так, економічну сутність депозитних ресурсів розглядали в своїх роботах такі відомі іноземні учені, як Е. Гілл, Р. Коттер, Р. Сміт [1], Дж. Едвін Долан [2] та ін. Але їх дослідження не завжди можна адаптувати до сучасного стану банківської системи України. У нашій країні дослідження в цьому напрямку здійснювали такі провідні вчені, як А. М. Мороз [3], М. І. Савлук [3], В. В. Рисін [4], О. В. Васюренко [5], О. А. Дмитрієва [6], Д. В. Третуб [7] та інші. Проте, належної уваги не приділено теоретичним аспектам управління депозитними ресурсами.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності депозитних ресурсів як складової банківських ресурсів та формування їх комплексної класифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному словнику під терміном «ресурси» розуміють «матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, що їх в разі потреби можна використати» [8].

Згідно економічної енциклопедії, «банківські ресурси – сукупність коштів, які є в розпорядженні банків і використовуються для кредитних та інших операцій» [8]. А у своїй монографії М. Д. Алексеєнко визначив банківські ресурси як «сукупність грошових ресурсів й виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг» [9].

Зарубіжні вчені термін «ресурси банку» взагалі не використовують, оскільки таке поняття не розглядається як об'єкт самостійного дослідження. Вони визначають сутність ресурсів банку через пасиви [8, с. 112].

Вітчизняні вчені А. М. Мороз, М. І. Савлук використовують таке визначення: «Ресурси комерційного банку – це сукупність коштів, що є у його розпорядженні та використовуються для виконання активних операцій» [3].

Ресурси комерційних банків – це сукупність власного капіталу і залученого банком у результаті проведення пасивних і активно-пасивних операцій, а також коштів, що є в його розпорядженні і можуть бути використані для активних операцій [10, с. 63].

Більша частина вчених поняття «банківські ресурси» та «ресурси банку» ототожнює, але, на думку науковців А. О. Єпіфанова, І. В. Сала та Н. Г. Маслак, ці терміни різні за своїм змістом. «Ресурси комерційного банку» вони визначають як «сукупність коштів банку, що знаходяться в його розпорядженні та використовуються для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій», а при визначенні терміну «банківські ресурси» вони визначають, що «необхідно керуватися спеціалізацією конкретного банку». Тобто, на думку даних вчених поняття «ресурси комерційного банку» ширше, ніж «банківські ресурси».

Виходячи з визначення, що подано в Законі України «Про банки і банківську діяльність», ресурси банку – це сукупність власних, залучених та інших фінансових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення повномасштабної банківської діяльності [11].

Взявши до уваги напрацювання вчених-економістів та законодавчу базу, С. Л. Коваль запропонував таке визначення: «фінансові ресурси комерційного банку – це сукупність власних, залучених та запозичених коштів, що перебувають у його розпорядженні й використовуються у процесі здійснення банківської діяльності» [12, с. 115].

Банківські ресурси залежно від джерела утворення поділяються на власні і залучені. До власних коштів банку належать статутний капітал, резервний та інші фонди, резерви на покриття різноманітних

ризиків і нерозподілений прибуток. До залучених коштів відносять кошти на депозитних рахунках банківських клієнтів, позики, отримані від інших банків, і кошти отримані від інших кредиторів.

Головним джерелом банківських ресурсів є залучені кошти, в середньому їх частка становить 80% від загальної величини ресурсів, а решта припадає на власний капітал.

За визначенням науковців А. О. Єпіфанова, І. В. Сала та Н. Г. Маслак «залучені ресурси з депозитних джерел являють собою тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб (залишки на поточних рахунках різних видів клієнтів, кошти на вкладних (депозитних) рахунках до запитання та строкових)» [13]. В даній статті це визначення буде взяте за основу.

Професор С. М. Фролов у своєму підручнику вказує на те, що «депозитні залучені ресурси – кошти, внесені в банк фізичними і юридичними особами на певні рахунки і використані ними відповідно до режиму рахунка і банківського законодавства» [14, с. 65].

Вчений О. В. Васюренко зазначає, що депозитні ресурси – це «сукупність залучених банком ресурсів, які забезпечують йому необхідні резерви відповідно до законодавства та надають поверх цих резервів основний обсяг для кредитування» [15, с. 117].

Науковець Н. А. Абралава наводить наступне визначення: «депозитные ресурсы – это совокупность денежных средств вкладчиков, привлеченных банком на договорной основе на определенный срок или без определения такого срока, которые подлежат выплате вкладчиком, как правило, с процентом, обеспечивающие банку необходимый объем средств для осуществления активных операций и выполнения банком нормативных требований согласно законодательства» [16, с. 63].

В економічному словнику депозитні ресурси визначаються як «средства, размещенные в банках для хранения и использования с последующей выплатой процентов вкладчикам» [17].

Схематично депозитні ресурси представимо у вигляді рис. 1.

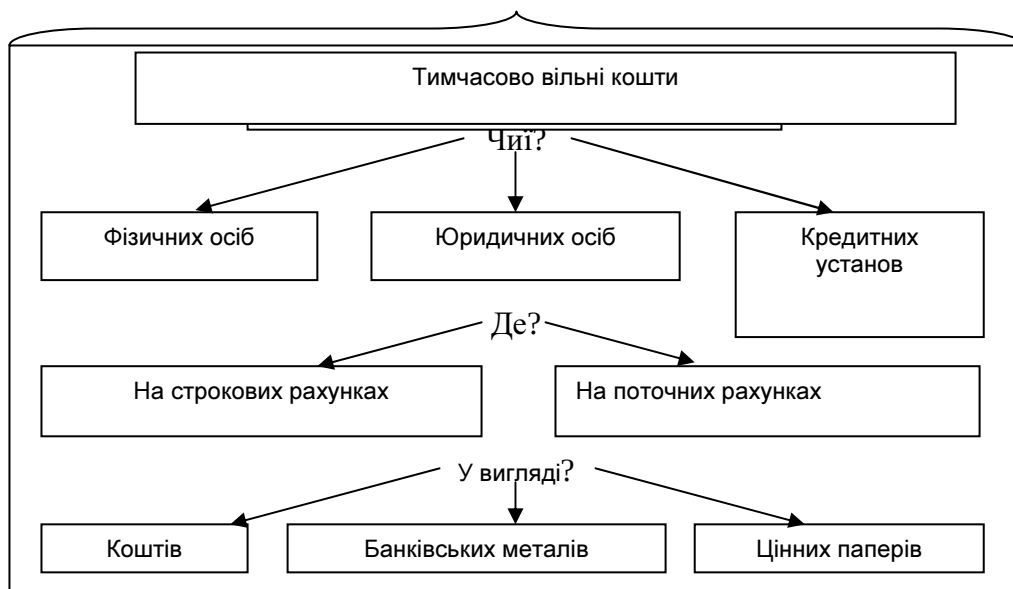

Рис. 1. Склад та походження депозитних ресурсів банку

Джерелами формування банківських депозитних ресурсів є тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб. Тобто це кошти на поточних та інших рахунках банківських клієнтів, кошти підприємств та організацій, залучені у формі депозитів, кошти населення залучені у формі вкладів.

Інструментами залучення депозитних ресурсів в банку є відкриття поточних та строкових рахунків для фізичних, юридичних осіб та банків.

Найповніше розкрити сутність депозитних ресурсів дає змогу класифікація їх за різними ознаками. Певні ознаки з'явилися давно, пройшли апробацію практикою і стали класичними для більшості банків країн з розвинутою ринковою економікою, інші – виникли нещодавно, у зв'язку з розвитком і вдосконаленням банківської практики. До цього часу ні в економічній літературі, ні в чинному законодавстві України чіткої та повної класифікації банківських депозитних ресурсів не існувало.

На основі класифікацій депозитних операцій Р. Р. Коцовською [18], О. В. Васюренко [19], В. І. Міщенко [20], Р. І. Шевченко [21], використовуючи метод порівняння, наведемо класифікацію депозитних ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація депозитних ресурсів

Ознака	Види
За економічною суттю	а) депозити; б) залишки на поточних рахунках.
За суб'єктами	а) кошти юридичних; б) фізичних осіб; в) кредитних установ.
За секторами економіки	а) фінансових корпорацій; б) нефінансових корпорацій; в) органів державного управління та підвідомчих їм некомерційних організацій; г) домашніх господарств; д) некомерційних організацій.
Зважаючи на вид підприємства	а) приватних; б) колективних; в) господарських товариств; г) комунальних; д) державних; е) підприємств на власності об'єднання громадян.
За терміном	а) короткострокові; б) середньострокові; в) довгострокові.
За вартістю	а) безкоштовні; б) дешеві; в) дорогі.
За нарахуванням відсотків	а) без нарахування відсотків; б) з нарахуванням простих; в) з нарахуванням складних відсотків.
За місцем знаходження клієнта	а) кошти резидентів; б) нерезидентів.
За видом відкритого рахунку	а) кошти на поточних рахунках; б) кошти на розрахункових рахунках; в) кошти на депозитних рахунках до запитання.
За чутливістю до зміни процентних ставок	а) чутливі; б) нечутливі.
За стабільністю	а) стабільні; б) нестабільні.
За складністю управління	а) легко керовані; б) важко керовані (кошти на поточних рахунках).
За валютою:	а) в національній; б) іноземній валюті.
За формою грошового обігу	а) готівкові; б) безготівкові.

Дана класифікація дозволяє визначити ступінь сталості і походження депозитної ресурсної бази банку та вжити заходів для підвищення його фінансової міцності.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами роботи можна зробити висновок, що складовою частиною ресурсів комерційного банку є банківські ресурси, головним джерелом яких є залучені кошти. Депозитно-ощадне залучення вільних грошових коштів юридичних та фізичних осіб обходиться банку порівняно дешевше, ніж емісія власних цінних паперів або часте отримання кредитів на міжбанківському ринку. Під депозитними ресурсами банку розуміється тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб (залишки на поточних рахунках, на вкладних (депозитних) рахунках до запитання та строкових), які розміщені у банку у вигляді цінних паперів, банківських металів та коштів.

Розглянувши класифікаційні ознаки депозитів та поточних рахунків, ми запропонували свою класифікацію депозитних ресурсів, яка, на нашу думку, висвітлює головні ознаки та характерні риси залучених ресурсів з депозитних джерел.

Подальші дослідження полягають у поглибленому вивченні сутності депозитних ресурсів комерційних банків та доповненні новими ознаками класифікацію депозитних ресурсів.

Бібліографічний список

1. Рид З. Коммерческие банки / [Рид З., Костер Р., Гилл Э., Смит Р. ; пер. с англ.]. – М. : Космополис, 1991. – 480 с.

2. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Долан Эдвин Дж., Кэмпбелл Колин Д., Кэмпбелл Розмари Дж. – М. : Изд-во «Туран», 1991. – 448 с.
3. Банківські операції : [підручник] / [Мороз А. М., Савлук М. І., Пудовкіна М. Ф. та ін. ; За заг. ред. А. М. Мороза]. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.
4. Рискін В. В. Роль депозитів населення у формуванні ресурсної бази банку / В. В. Рискін // Регіональна економіка. – 2007. – № 1. – С. 229-236.
5. Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: Теоретичний та прикладний аналіз : [навч. посіб.] / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Х. : ПП. Яковлева, 2003. – 87 с.
6. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 15-17.
7. Третуб Д. В. Тенденції розвитку сучасного ринку депозитів / Д. В. Третуб // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 139-143.
8. Словарь современных экономических и правовых терминов / [Авт. сост. Шимов В. Н., Тур А. Н., Стах Н. В. и др. ; Под ред. В. Н. Шимова. – М. : Амалфея, 2002. – 816 с. – ISBN 978-966-368-037-8.
9. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : [монографія] / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ. – 2002. – 131 с. – ISBN 966-574-108-343-8.
10. Аналіз банківської діяльності / [Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуленко І. М. та ін. ; За ред. А. М. Герасимовича]. – [Вид. 2-ге, без змін]. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с. – ISBN 966-567-0.
11. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
12. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / С. Л. Коваль // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110-115.
13. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : [навч. посіб.] / Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с. – ISBN 978-966-680-313-2.
14. Фролов С. М. Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: теорія та практика : [навч. посіб.] / С. М. Фролов. – К. : Університетська книга, 2004. – 368 с. – ISBN 966-7627-80-3.
15. Васюренко О. В. Банківський менеджмент / О. В. Васюренко. – К. : Академія, 2001. – 320 с. – ISBN 966-567-437-5.
16. Абралава Н. А. Депозитный потенциал коммерческого банка / Н. А. Абралава // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2 (17). – С. 62-66.
17. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – [4-е изд. доп. и перераб.]. – М. : Институт новой экономики, 1999. – 1248 с. – ISBN 5-93618-151-X.
18. Операції комерційних банків : [навч. посіб.] / [Котовська Р. Р., Ричаківська В. І., Табачук Г. П. та ін. ; під заг. ред. канд. екон. наук Р. Р. Коцовської]. – [2-ге вид., доп.]. – Львів : ЛБІ НБУ, 2001. – 516 с. – ISBN 966-7330-25-7.
19. Васюренко О. В. Банківські операції : [навч. посіб.] / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2000. – 243 с. – (Вища освіта XXI століття). – ISBN 966-620-047-3.
20. Міщенко В. І. Банківські операції : [підручник] / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К. : Знання, 2006. – 727 с. – (Вища освіта XXI століття). – ISBN 978-966-680-312-5.
21. Шевченко Р. І. Банківські операції : навч.-метод. посібник [для самост. вивч. дисц.] / Р. І. Шевченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с. – ISBN 966-574-108-X.

Анотація

Розглянуто сутність залучених ресурсів банку з депозитних джерел як складову частину банківських ресурсів та розроблено їх комплексну класифікацію шляхом визначення найбільш вагомих показників.

Ключові слова: ресурси, банківські ресурси, ресурси банку, депозитні ресурси, класифікація депозитних ресурсів.

Аннотация

Рассмотрена сущность привлеченных ресурсов банка с депозитных источников как часть банковских ресурсов и разработана их комплексная классификация путем определения наиболее весомых показателей.

Ключевые слова: ресурсы, банковские ресурсы, ресурсы банка, депозитные ресурсы, классификация депозитных ресурсов.

Annotation

The essence of borrowed resources from deposit bank sources as part of bank resources and developed their complex classification by identifying the most important indicators.

Key words: resources, banking resources, resources of the bank, deposit resources, the classification of deposit resources.